

УДК 092+81'282:811.'712 (Латта)

Зузана Ганудель (Словацька Республіка, Пряшів)

ОСОБИСТІТЬ ВАСИЛЯ ЛАТТИ І ЙОГО НАУКОВІ ДОСЯГНЕННЯ

У статті розглянуто особистість Василя Латти, талановитого і наполегливого учителя, громадського діяча, скрупульозного дослідника українських говорів Східної Словаччини (у 311 населених пунктах), який в плані синхронії та діакронії науково утвердив характер і спорідненість досліджуваних говорів з українською мовою.

Ключові слова: *Василь Латта, лінгвогеографія, лінгвістична карта, ізоглоса, стабільний наголос, ключ до карти, коментар, лінгвістичний атлас, мовна межа, картографування.*

У цьому році минуло дев'яносто років від дня народження визначного діалектолога-славіста, талановитого і невтомного науковця, добросовісного і принципового педагога, кандидата філологічних наук, доцента д-ра Василя Латти.

Народився В. Латта 29.XII.1921 р. в селі Пчолине тепер Снинського р-ну на Пряшівщині в сім'ї дрібного селянина. Початкову освіту здобув у рідному селі, середню — у Мукачівській російській реальній гімназії, з якої після гортіївської окупації 1938 року вступив у Празьку російську реальну гімназію, де його у 1939 р. застала гітлерівська окупація Чехії і Моравії. У таких важких політичних і матеріальних умовах він продовжує навчання, бо свідомий того, що на Словаччині під час т. зв. Словацького штату йому було б важко отримати середню освіту.

Під час канікул В. Латта працює то в типографії, то дає уроки з хімії та латинської мови дітям заможних родин, підробляє на заводах. Після закінчення Празької російської реальної гімназії у 1942 р. Василь Латта хотів поступити у Братиславську вищу технічну школу, але його атестат зрілості, здобутий за протекторату Чехії і Моравії, не визнали на Словаччині. Тоді він поїхав у Відень і поступив на хімічний факультет Віденського політехнічного інституту. Стипендії, як чужинець, він

не одержував і був змушений заробляти на прожиття фізичною працею. Віденський період був для молодого студента доброю політичною школою формування сильного соціального почуття. Під час літніх канікул у 1944 р., коли над країною нависла воєнна небезпека, В. Латта стає зв'язковим партизанського загону «Сергій», що діяв на околицях Пчолиного, Яблінки, Пихонь, Нехваль Полянки і Зубного.

Він прекрасно справлявся з завданнями штабу, бо вільно говорив німецькою, російською та іншими слов'янськими мовами, розумів угорську мову, знав латинську і грецьку. В. Латта — прямий учасник Словацького національного повстання.

У грудні 1945 р., після визволення Східної Словаччини Радянською Армією, обласні керівні органи в Михалівцях доручають В. Латтові заснувати у Меджилабірцях російську гімназію, яка у 1946 р. переходить у Гуменне. Історія її (проіснувала всього дев'ять років), складна і важка. Надзвичайно несприятливі післявоєнні роки, нестача підручників, інвентаря, меблів, харчів, традицій та досвіду роботи в школі... Навчання проходило в кімнатах гуртожитку. Проте програма гімназії щодо навчання і виховання учнів не мала конкурентів ні в словацьких, ні в чеських школах. Поступово гімназія справді стала елітною школою Гуменного, феноменом. Вона мала високий моральний кредит і користувалася заслуженим авторитетом серед місцевого населення і широкої околиці. У 2010 р. випускники Гуменської російської гімназії відсвяткували 65 років її заснування (1945—2010). На це свято з'їхалися колишні її учні, сьогодні уже професори, вчителі, доценти, інженери, лікарі, дипломати, люди з високими званнями та багатим життєвим досвідом. І всюди лунали імена її основоположників і безкорисливих учителів гімназії, серед яких був Василь Латта.

Молодий Василь Латта як педагог був улюбленцем гімназистів. Широка наукова ерудиція, логіка міркування, висока культура мови надавали його урокам великого культурного і навчально-виховного значення. Він був для гімназистів і вчителем, і другом. Серед вчителів Василь Латта користувався великим авторитетом, що було найвищою оцінкою його фахового хисту, організаційних здібностей і високих моральних якостей. Всі, хто його знав, з ким він учився і працював, у першу чергу підкреслюють його вроджений талант вихователя.

Протягом 1945–46 рр. В. Латта заочно здобував освіту в Братиславському університеті ім. Я. А. Коменського. У 1948 р. Міністерство шкіл і культури направило його на навчання в Ленінградський університет. Там він працював з великою наполегливістю, передчасно склав іспити, відпочивав 4–6 годин на добу, жив скромно, недоїдав, на останні гроші купував книжки і висилав їх в Гуменську російську гімназію. Зрозуміло, що такого режиму В. Латта довго не витримав; після дев'ятого семестру він, хворий і фізично виснажений, повертається в Гуменне.

Після видужання у 1950 р. В. Латті було доручено заснувати Педагогічну гімназію у Меджилабірцях та гуртожиток для учнів і стати її

директором, але невдовзі його направили організувати кафедри російської та української мов у Пряшівському педагогічному інституті.

Понад 20 років Василь Латта працював у середніх і вищих навчальних закладах, де поряд з педагогічною роботою успішно розгортав і наукову діяльність. Вищу освіту заочно закінчує аж 1954 р. в Братиславі і стає аспірантом професора О.В. Ісаченка. Тема дисертації зі спеціальності слов'янська філологія — **«Українські говори Східної Словаччини»**. Одночасно на кафедрі російської мови В. Латта викладає курс фонетики і фонології російської та української мов, славістику, історичну граматику російської мови, українську літературну мову, українську діалектологію, веде семінарські заняття з цих дисциплін. Навантаження — надмірне. Паралельно проводить дослідницьку роботу. План — грандіозний! На той час уся територія українських говорів становила 98% території Східної Словаччини (311 населених пунктів). Професор О. В. Ісаченко характеризував свого аспіранта як надзвичайно наполегливого, здібного і талановитого науковця. У 1957 р. Василь Латта перед Науковою радою Карлового університету в Празі захистив свою дисертацію і здобув науковий ступінь «кандидат філологічних наук», а в 1963 р. одержує звання доцента.

У своїй дисертації науковець дослідив розвиток фонетичної і фонологічної системи українських говорів. Професор Й.О. Дзензелівський припускає, що інтерес до фонетики і фонології у молодого науковця, мабуть, поглибило навчання у професора Ленінградського університету Бориса Олександровича Ларіна. Уже перші його опубліковані праці з цієї проблематики (загалом В. Латта надрукував понад двадцять робіт) свідчать про великі здібності й глибокі знання в галузі фонології і фонетики слов'янських мов. Лише бібліографія до вивчення досліджуваної ним проблематики містила понад 560 назв. Праці, які він друкував у чехословацьких і закордонних журналах, не були доступні широкій громадськості. Колишній ЦК Культурного союзу українських трудящих у Пряшеві присвятив його працям окремий випуск «Наукових записок» № 8-9, де подана з пера визначного українського діалектолога, доктора наук, професора Й.О. Дзензелівського висока оцінка. Він, зокрема, пише: «Латта не збирався повторювати своїх попередників чи збирати «кришки», уточнюючи і деталізуючи висловлені ними окремі положення тощо. З самого початку було видно, що з'явився новий молодий, але самобутній вчений зі всіма уподобаннями, інтересами, своїм почерком і широкими планами» [9: 6].

Рівночасно з розвитком фонетичної і фонологічної системи досліджуваних говорів В. Латта вивчав їх морфологічну, синтаксичну та лексичну системи, уклав хронологічно перший «Атлас українських говорів Східної Словаччини», планував упорядкувати диференційний «Словник діалектної лексики» цього регіону. Матеріал до цього словника комплектував за окремою програмою, яку було опрацьовано з урахуванням надзвичайно великої кількості назв явищ природи, діяльності людини та її фізичного, психічного стану і громадського життя. Такий

словник, за уявленням науковця, мав представити різноманітність і багатство словникового запасу місцевих говорів і його лінгвогеографічну диференційованість. Він мав бути «невід'ємним органічним доповненням Атласу і разом з тим мав дати вичерпний матеріал для здійснення повного лінгвістичного опрацювання аспектів місцевих говорів монографічним шляхом, що не може замінити Атлас як такий» [12: 10]. Та цей грандіозний план його дослідницької роботи не здійснився.

Доцент Василь Латта 27.6.1965 р. на 44-ому році раптово помер.

Після його смерті цей величезний труд Василя Латти (Атлас) 26 років пролежав у фондах Словацької академії наук в Братиславі. Лише у 1991 р. з нагоди 70-річного ювілею науковця у співпраці з професором словацької діалектології д-р Івором Ріпкою, доктором наук та директором Музею української культури у Свиднику Мирославом Сополігою, а також кандидатом філологічних наук, доценткою д-р Зузаною Ганудель, після доопрацювання та доповнення (розділ лексика) «Атлас українських говорів Східної Словаччини» вдалося видати друком. Він містить 399 карт, і чотири допоміжні карти-схеми, 195 карт фонетичних явищ, 123 карти морфологічні, 39 лексичних і 38 синтетичних (зведених) карт. Велика частина матеріалу Атласу подана у формі індексу як некартографований матеріал. Мабуть, автор планував його подати в атлас лексики, але він залишився не комплектний. Програма, за якою науковець записував матеріал для Атласу, складалася з 2264 питань. Він задумав одночасно охопити цілу систему і структуру українських говорів Східної Словаччини на всіх мовних рівнях. Діалектні записи науковця визначаються надзвичайною точністю, великим науковим педантизмом, скрупульозністю, чіткістю і ясністю.

Глибока теоретична підготовка, великий досвід із польових досліджень, надзвичайно точна фіксація мовних явищ викликають щирий подив у науковців.

До вирішення завдань Василь Латта підходив творчо, розвиваючи теорію і практику лінгвогеографічного дослідження. Він виявив себе здібним дослідником-аналітиком у галузі української діалектологічної географії, який від початків свого становлення розв'язував складні завдання географії мови, зокрема визначення території, її функціонування з урахуванням міграційних процесів, контактів з іншомовними сусідами, історико-географічними умовами.

Оскільки лінгвістичний атлас не може повністю відбити різноманітність лексичної диференціації діалектів, В. Латта передбачав подати весь зібраний матеріал у словнику за тематичними групами. Це одночасне зображення багаточленних протиставлень дуже важливе, бо дає можливість виявити всі особливості варіантів картографованого явища, а в атласі обмежених розмірів розширити його зміст і одночасно зберегти його повноту, що є важливою особливістю і навіть перевагою атласу регіонального типу. Як приклад нам може послужити «Загальнокарпатський діалектологічний атлас», у якому при розкритті повного лексичного значення слова враховувався і етнографічний аспект.

В. Латта, укладаючи свій Атлас, застосовував діахронну і синхронну діалектологію. Поширення диференційних територіальних діалектних явищ відображав методом лінгвістичної географії. Його теоретично-методологічні вихідні пункти мають загальну силу в розвитку проблематики мовних атласів.

Щодо повноти відбиття зібраного матеріалу, то В. Латта хотів якнайповніше подати в Атласі систему мови у всій її різноманітності. Враховуючи наукові досягнення європейської лінгвістичної географії, він шукав своїх шляхів визначення типу регіонального атласу, брав до уваги специфіку досліджуваних говорів — їх архаїчність, значну здиференційованість, своєрідне географічне положення діалектів на стику трьох слов'янських мов — української, словацької і польської, а також неслов'янських — угорської, німецької та румунської. Принципи побудови Атласу, його концепція і теоретичні засади докладно з'ясовані у двох окремих публікаціях та у Вступі до самого Атласу [12, 17, 18].

Його Вступ — це не просто виклад теоретичних засад і принципів картографування, застосованих у цій праці. Це справжня наукова розвідка, що подає коротку історично-географічну інформацію про територію поширення українських говорів Східної Словаччини, характеризує їх найважливіші риси, які дають можливість незаперечно стверджувати, що вони є «окраїнними українськими говорами, які у порівнянні із загальноукраїнськими мовними відмінностями зберігають своєрідні архаїчні та інші особливості, однак, повністю мають риси, якими визначається їх спільність з українськими діалектними системами і відмінність мовних систем сусідніх східнославацьких і горальських говорів» [13; 14].

Однією з особливостей досліджуваних говорів є наявність голосної **ы** у значенні фонемі. Це специфічний давньоруський архаїзм фонологічної системи вокалізму говорів, чим вони, як і інші закарпатські, відрізняються від загальноукраїнської мови, у якій немає **ы**. Він обумовлений злиттям **і** з **и**, а також вокалізмом фонологічної системи сучасної російської мови, де голосний **ы** функціонує у значенні варіанта фонемі **і** в положенні після палатальних приголосних.

Голосний звук **ы** верхнього піднесення, що стоїть на межі середнього і заднього ряду, зустрічається і в говорах кількох сіл північного Спишу (В. Липник, Страняни, Камйонка, Орябина, Кремпах, Верхній Сулин і Якуб'яни) на місці **ѣ** та **е** і має палатальні властивості: *л'ыто, л'ыс, н'ымый, хл'ыб, рйыка*, а на місці **о** зустрічається **ы** лише після твердих приголосних: *пыт, дым, бык, стыл, кын'* та інші.

При визначенні етнічної приналежності окремого діалекту В. Латта виходив з певних лінгвістичних критеріїв: історичних — діахронії та синхронії, причому останній вважав не завжди достовірним. Певний говір може мати фонетичну систему відмінну від мови, до котрої вона належить і від того, яка на нього впливає. Як приклад наводить, говірку села Остурня, яку остаточно не можна зарахувати ні до словацьких, ні

до польських говорів. Тут В. Латта виходить з об'єктивних критеріїв, отже, з фонетичної системи. В Остурні майже всі словотвірні групи є повноголосними. Зазначено тут також асиміляцію **d, t, n, l** і багато інших явищ, які об'єктивно засвідчують, що ця говірка належить до східнослов'янської групи. Отже, тут науковець має на увазі всі компоненти — відмінювання і дієвідмінювання. Це говірка східнослов'янська перехідного типу. Основа її українська, тому В. Латта її вважає українською з польськими та словацькими впливами.

У Вступі до Атласу дослідник цілком об'єктивно висвітлює теорію і методика своєї праці, а також функціонування на досліджуваній ним території назв *руснак, русин, рутен* і новішу *українець*. Кожна з назв у різні періоди була більш чи менш поширена, але завжди стосувалася населення, яке є незаперечною генетичною гілкою українського народу.

Влучним є зауваження В. Латти стосовно назви *лемки, лемаки*, прикметник *лемківський*, які він називає «довільним етнографічним неотерміном, не властивим живій мові місцевих українців і межа, що визначає їх діалект, не відповідає поширенню свого етимону слова *лем*, що зустрічається у значенні лиш на схід аж до долини ріки Боржави» [10: 9].

Методом лінгвістичної географії науковець порівняно точно і науково обґрунтував спірну словацько-українську мовну та етнографічну межу, якій приділяли увагу О. Брех, Л. Нідерле, А. Петров, Я. Гусек, І. Панькевич, С. Цамбел, С. Томашівський, Г. Геровський та інші. Кожен з цих дослідників розглядав, уточнював і доповнював погляди своїх попередників. Свого часу досить точно визначив словацько-українську мовну межу С. Цамбел, хоч кілька сіл з українськими говірками зарахував до словацьких: *Кремну* (на Спишу), *Підпріч* (змішане українсько-словацьке селище на південному Спишу), *Рогожник* (діалектне Грозник), *Зубний* і *Підгородь* на сході. Села з перехідними на той час українсько-словацькими говірками (*Гливище, Хіньківці, Котюш* та ін.) С. Цамбел розглядає як чисто словацькі.

Аналізуючи та усвідомлюючи погляди своїх попередників, В. Латта написав спеціальну працю «**Словацько-українська мовна межа**» [13], у якій наглядно і переконливо оперує численними мовними фактами (23 фонетичні, 20 морфологічних і близько 30 лексичних рис). Фонетичні та морфологічні ознаки є основними. Він на досліджуваній території виділяє такі зони: 1) зона українських сіл; 2) зона змішаного українського і словацького населення; 3) зона з переходом частини населення з української говірки на словацьку та дальші зони змішаного або перехідного характеру. Для наочності науковець уклав карту українсько-словацької мовної межі, яка в Атласі вміщена під № 355. Він вважає, що мовна межа є найважливішим критерієм для проведення етнографічного кордону. Атлас Василя Латти, як і чотири томи «Лінгвістичних атласів українських говорів Східної Словаччини» Зузани Ганудель [7], наочно і переконливо на всіх мовних рівнях утверджують український характер досліджуваних говорів.

У працях В. Латти знаходимо і теоретичні міркування щодо мови, її лексики, як, наприклад: «...мову можна вважати, завдяки її стабільності, першорядною ознакою і одним з найважливіших критеріїв для визначення національної належності певної етнічної групи» [12: 92].

В. Латта вважав, що на етнічному рубежі знаходяться явища вельми ускладнені. Тут існують певні лінгвістичні критерії — синхронії та діахронії. Мається на увазі згадувана вже *Остурня*, при визначенні говірки якої Василь Латта виходив з об'єктивних критеріїв, які застосовуються в слов'янському мовознавстві, отже, з фонетичної системи.

Фактичний матеріал Атласу весь зібраний однією особою — автором Атласу, що гарантує точність Атласу, його аналіз, порівнювання з іншими українськими, російськими, словацькими і польськими мовами та переконливо і незаперечно утверджує його український характер своєю наскрізною аргументацією.

Усі наукові статті, які передували картографуванню Атласу, опираються на досягнення новітньої української літератури. Це Латта ствердив і заголовками своїх наукових статей, які він публікував і називав українськими говорами. Вершинну роботу своєї наукової діяльності Василь Латта назвав «**Атласом українських говорів Східної Словаччини**».

Капітальні та оригінальні праці науковця дають цінний матеріал і про їх взаємовідношення, про мовні контакти з суміжними східнославацькими українськими та українськими північнолемківськими, польськими горальськими та німецькими переселенськими говорами. Атлас Василя Латти дає багату інформацію про самі східнославацькі та польські горальські говори і, безперечно, доповнює «Atlas slovenského jazyka», d. I. Vokalizmus a konsonantizmus. B. 1961.

Мовні контакти можна вивчати в кількох аспектах, але основним вважається лінгвогеографічний, бо представляє чітку картину територіального поширення мовних явищ та іншомовних нашарувань.

В Атласі В. Латти показані і загальні ознаки місцевих говорів, які їх об'єднують в один діалект і відрізняють від сусідніх діалектів української або словацької і польської мов, що має надзвичайно важливе значення, бо слугує для доповнення характеристики мовних систем як місцевих, так і сусідніх говорів, чим підвищується значення лінгвогеографічної інформації.

Надзвичайно цінними є теоретичні розвідки В. Латти про рефлексію праслов'янських сполук **tort*, **tolt*, **tert*, **telt*, які реалізуються через східнослов'янські повноголосні звукосполучення, від яких чітко треба відрізнити неповноголосні структури, що, звичайно, є лексичними запозиченнями з польської, словацької чи церковнослов'янської мов.

Методом діахронії науковець досліджує також рефлексію давніх сполук **kv*, **gv*, **dj*, **tj* та рефлексів носових, які реалізувалися *q > y*, *ε > a* і виступають із сонорними *м*, *н*: *м'ясо*, *п'ят'*, *п'ін'аж'(з')і*, *тел'а*; *дуб*, *голуб*, *хомот*, *хоміт* та ін.

Цікавими і переконливими є дослідження науковця про поширення в українських говорах ікавізму, який є останньою стадією складної історичної зміни подовжених голосних *ѡ, ѣ*, що виникли як наслідок зникнення старих редукованих *ѣ, ѣ* у слабкій позиції. Науковець звертає увагу на необхідність суворого дотримання принципів формального відбиття в слові протиставних елементів, бо «лінгвістична географія є не географією слів, а географією вміщення в них явищ», говорить науковець.

Щоб показати динаміку розвитку говорів у минулому, дослідник власноручно робив записи транскрипцією, ухваленою рішенням Діалектологічної комісії при Міжнародному комітеті славістів, який прийняв латинський алфавіт в основу транскрипції для діалектологічного «Атласу слов'янських мов».

Даними лінгвогеографії науковець перевіряв і затвердив акцентологічну систему досліджуваних говорів, яку намагалися визначити його попередники — Г. Геровський, І. Панькевич, Й. Шемлей, З. Штібер та ін. Певний різнобій у визначенні ізоглоси вільного і стабільного парокситонічного наголосу зумовлений недостатнім ознайомленням згаданих дослідників з лінгвогеографічними даними про наголос, які не характеризують питання наголосу, як акцентологічну систему в цілому. Василь Латта виділив для східної частини досліджуваних говорів вільний, рухомий східнослов'янський наголос, для західної частини території — постійний, нерухомий.

Нерухомий наголос стабілізувався на другому прикінцевому складі (парокситон або пенультымум), який мають сусідні словацька і польська мови. Ізоглоси стабільного і вільного наголосу розмежовують два масиви з відповідно різними акцентологічними системами і утворюють кардинальну ізоглосу першого і другого наголосу.

Багаторічна практика картографування привела дослідника до «спеціального уточнення його методу, який ґрунтується на новому принципі складання легенди карти шляхом точної раціональної системи позначень, формально вираженої та упорядкованої ключем» [16: 160]. Він дає можливість повно й самостійно відобразити на спільній карті всі наявні або бажані диференційні ознаки у варіантах одного чи кількох слів і на цій підставі виробити для них, або для груп явищ суворої системи різноманітних знаків, які не повторюються. Спосіб картографування на підставі ключа, властивий лише В. Латті, в європейській лінгвогеографії поки що не знайшов свого застосування.

Особливої уваги заслуговує загальна кількість досліджених сіл з українськими діалектами, що увійшли в Атлас. Разом зі словацькими і двома польськими населеними пунктами Атлас визначається максимальною цифрою 311. У сітку дослідження були включені також села, які репрезентують окремі перехідні говори — спиські, шариські, земплінські, перехідні земплінсько-ужанські та горальські. Деякі села — *Вапенік, Доброслава, Довгоня і Країне Чорне*, з метою збереження місця для нанесення знаків на карті, були пропущені. У сітку не увійшли

села, що утворюють одне діалектне ціле і відрізняються лише другою частиною назви: *Збудський Рокитів з Гуменським, Вишне Збійне з Нижнім, Нижня Радвань з Вишною*. Так було об'єднано одинадцять сіл. Матеріал у другому прилеглому селі було перевірено, а розбіжності були наведені на карті або в коментарях.

В Атласі бракує населених пунктів, які репрезентують деякі села північно-східної частини колишнього Собранецького округу (*Хіньківці, Конюш, Прієкопа, Поруба, Колибабці, Корумля, Петрівці, Гусак*), які досліджував Ярослав Моравець. Сучасні говірки цих сіл майже повністю словакізовані і на картах носять словацький мовний характер.

Досі жоден слов'янський лінгвістичний атлас не має такої густої мережі опорних пунктів, як Атлас В. Латти. Вона близька до ідеалу, тобто суцільного, стовідсоткового обстеження.

Матеріали Атласу, без сумніву, достовірні, високої якості й слугуватимуть не одній генерації дослідників для наукових студій матеріальної та духовної культури того чи того населення і його генетичного зв'язку з українським народом.

На завершення наведу слова академіка Миколи Мушинки: «Видавши найвизначніший твір Василя Латти «Атлас українських говорів Східної Словаччини», Музей української культури поставив В. Латті нерукотворний пам'ятник і збагатив нашу культуру твором дуже актуальним і для сучасності. Атлас є вагомою відповіддю на часто обговорюване питання «Хто ми є і чий ми діти?»».

1. *Vira J. Hlásokosloví osturňanského hovoru / Sborník Matice slovenskej. 8. — Turč. Sv. Martin : Matica slovenská, 1930. — S. 69–124.*
2. *Ганудель З. До недожитого ювілею науковця / Народний календар 1991. — Братислава : Словацьке педагогічне видавництво, 1980. — С. 184–185.*
3. *Ганудель З. Наукова спадщина Василя Латти і сучасний стан дослідження українських говорів Східної Словаччини. (Головна доповідь на Міжнародній науковій конференції, присвяченій недожитому 70-літтю В. Латти і відкриттю пам'ятної дошки у рідному селі Пчолине) / Наукові записки. 18. — Пряшів : Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 15–24.*
4. *Ганудель З. Вшанували пам'ять Василя Латти / Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. 19. — Братислава : Словацьке педагогічне видавництво, 1994. — С. 560–561.*
5. *Ганудель З. Пам'яті діалектолога / Дружно вперед. — Річ. 42. №1 (1992). — С. 27–29.*
6. *Ганудель З. Василь Латта — неперевершений науковець-діалектолог, педагог, громадський діяч. (До недожитих 85 років філолога — славіста) / Нове життя. — Річ. 56. №51–52 (2006). — С. 4–5.*
7. *Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини. В 4 тт. — Братислава — Пряшів : Словацьке педагогічне видавництво, 1989–2010.*
8. *Геровский Г. Народная речь Пряшевщины / Пряшевщина, Историко-литературный сборник. — Прага, 1948. — С. 94–144.*
9. *Дзендзелівський Й.О. Василь Петрович Латта / Наукові записки. 8–9. — Пряшів : Культурний союз українських трудящих у ЧССР, 1979–1981. — С. 5–17.*
10. *Дзендзелівський Й.О. Атлас В.П. Латти в контексті слов'янських лінгвістичних регіональних атласів / Наукові записки. 18. — Пряшів : Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 35–40.*

11. *Dudášová-Kriššáková J.* Východoslovenské nárečia z aspektu ukrajinsko-slovenských jazykových kontaktov / Наукові записки. 18. — Пряшів : Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 93–111.
12. *Латта В.* Атлас українських говорів Східної Словаччини // Наукове та технічне доопрацювання і упорядкування З. Ганудель, І. Ріпка, М. Сополига. — Братислава : Словацьке педагогічне видавництво, Відділ української літератури в Пряшеві, 1991. — 552 с.
13. *Латта В.* Словацько-українська мовна межа / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 92–105.
14. *Латта В.* О классификации украинских говоров / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 119–130.
15. *Латта В.* Система наголосу українських говірок Східної Словаччини / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 149–155.
16. *Латта В.* Полногласие в украинских говорах Восточной Словакии / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 18–30.
17. *Латта В.* К вопросу диалектологических атласов областного типа / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 110–118.
18. *Латта В.* Принципи картографування і побудова атласу українських говірок Східної Словаччини / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 156–165.
19. *Латта В.* К вопросу икавизма в украинских говорах Восточной Словакии / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 131–143.
20. *Латта В.* Отражение восточнославянских рефлексов некоторых общеславянских фонетических групп в украинских говорах Восточной Словакии / Наукові записки. 8–9. Культурний союз українських трудящих у ЧССР. — Пряшів, 1979–1981. — С. 74–84.
21. *Муличак Ю.* Василь Латта як педагог і дослідник / Наукові записки. 18. — Пряшів, Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 75–78.
22. *Мушинка М.* Василь Петрович Латта (1921–1965 / Науковий збірник Музею української культури в Свиднику. I. — Братислава : Словацьке педагогічне видавництво, 1965. — С. 6–19.
23. *Мушинка М.* Василь Латта у спогадах і документах / Наукові записки. 18. — Пряшів: Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 211–218; там же: *Ковач А.* І таким був, С. 221–224; *Ján Svetlík.* Dobré slovo o Vasilovi Lattovi, С. 119–120; *Локай А.* Особистість оптиміста, С. 225; *Феццанинова Ю.* Памяти В.П. Латты, С. 227.
24. *Панькевич І.* Українські говори Підкарпатської Русі і суміжних областей. Ч. I. Звучення і морфологія. — Прага, 1938.
25. *Ripka I.* Doterajšie výsledky jazykovo-zemepisných výskumov na Slovensku / Наукові записки. 18. — Пряшів, Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 69–74.
26. *Сабadow I.* Відображення лексики південно-західного наріччя української мови в лінгвістичних атласах / *Ukrajínistika v slovanskom kontexte na začiatku nového tisícročia.* Jazykovedný zborník vedeckých štúdií venovaný životnému jubileu doc. PhDr. Zuzany Hanudelovej. — CSc. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2009. — S. 350–376.
27. *Сополига М.* Василь Латта як етнограф / Наукові записки. 18. — Пряшів : Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 75–78.
28. *Штець М.* Василь Латта і питання літературної мови та інтердіалекту русинів-українців ЧСФР / Наукові записки. 18. — Пряшів : Союз русинів-українців СР, 1993. — С. 35–40.
29. *Czambel S.* Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov. — Turč. Sv. Martin, 1906. — Diel I.

RESUMÉ

V príspevku autorka hodnotí osobnosť talentovaného a vytrvalého učiteľa, spoločenského činiteľa, húževnatého výskumníka v odbore slavistika — ukrajinské nárečia na východnom Slovensku, ktorý z hľadiska synchronie a diachronie, hlavne lingvogeografickým spracovaním materiálu zapísaného v 313 lokalitách skúmaného územia vedecky utvrdil charakter a príbuznosť skúmaných nárečí s ukrajinským jazykom.

Ключові слова: Lingvistická geografia, lingvistická mapa, izoglosa, nepohyblivý prízvuk, kľúč k lingvistickej mape, komentár, lingvistický atlas, jazyková hranica, mapovanie.

Мовна мозаїка

ПОДРУЖЖІВ І ПОДРУЖ, АЛЕ НЕ ПОДРУЖЬ!

Іменник середнього роду **подружжя** в родовому відмінку множини всі українські орфографічні словники послідовно подають із закінченням **-ів** — **подружжів**, тоді як у засобах масової інформації уживають дві форми — **подружжів** та **подруж**, надаючи перевагу першій із них. Пор.: *Одне з найяскравіших подружжів сучасного світового кіно — Нана Джорджадзе та Іраклій Квірікадзе (День); Наступного дня в районній адміністрації зібралися десятеро молодих подружжів (Газета по-українськи); Зареєстровано кандидатами в усиновлювачі понад 1200 подружжів (Із інтернетівського джерела); ...зараз одне з найкрасивіших подружжів Голлівуду [Анджеліна Джолі та Бред Пітт] виховує чотирьох дітей... (Україна молода); З віком психологія цивільних подружжів змінюється... (Дзеркало тижня); ...сьогодні стільки нещасливих подруж, стільки розлучень та родинних трагедій (Із інтернетівського джерела); З розвитком Спільнот молодих подруж виникла потреба та можливість реалізувати проекти, метою яких є підтримка та розвиток духовності сім'ї... (Із інтернетівського джерела); Спільноти молодих подруж організовують Великодню благодійну акцію (Із інтернетівського джерела); ...у Львові при Церкві Різдва Пресвятої Богородиці відбудеться Перший з'їзд молодих християнських подруж (Із інтернетівського джерела)* й под.

Проте на сторінках газет і журналів, телебаченні та в радіоефірі під впливом російської мови поширилася і неправильна форма **подруж** (?). Напр.: *..розривають шлюб дуже багато молодих подруж у всьому світі (Із інтернетівського джерела); Серед подруж... особливо вирізняється складна історія життя Марії та Олександра Бурлаків (Із інтернетівського джерела); Микола та Надія Кореняки... переконані, що більшість сучасних подруж розлучається тому, що поєднували свої долі не з любові, а з розрахунку (Із інтернетівського джерела); Саме алкоголь підлив масла у сімейне вогнище і воно, за мить розгорівшись, забрало життя одного з подруж (Із інтернетівського джерела); В рамках святкування відбулися численні заходи: урочисте відкриття „Палацу урочистих подій ім. Т.Г. Шевченка” та оновленої експозиції краєзнавчого музею, ..численні спортивні змагання, вшанування весільних пар та золотих подруж, Почесних громадян міста (Із інтернетівського джерела) тощо. Уживати форму подруж не можна тому, що в українській мові, на відміну від російської, після шиплячих приголосних **ж, ш, ч** м'який знак не пишуть, пор.: *роздоріж, узбереж, піддаш, прізвищ, облич, узбіч* і под.*

Отже, іменник **подружжя** в родовому відмінку множини може мати двоє закінчень: **-ів** (*подружжів*) та нульове, але без м'якого знака (*подруж*).

Лариса Колібаба